

STRUKTURA OBCHODŮ BANKY JAKO FAKTOR ÚSPĚŠNOSTI BANKOVNÍ ČINNOSTI

Jan Černohorský

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomiky a managementu

Abstract

The aim of this paper is to define the main differences in the structure of bank's trades in the Czech Republic and show the influence of these trades on successful existence of bank's institution.

Keywords: bank, bank's trades, financial relations of the banks

1 Úvod

Sledovanost hospodaření našich bank zvýšilo mimo jiné připojení České republiky k jednotnému trhu Evropské unie. Právě v hospodaření bank najdeme odpovědi na to, proč, i přesto, že naším bankovním sektorem protékají miliardy korun, byla řada bank ztrátových a musela tak ukončit svoji činnost.

2 Postup analýzy

Výchozími informacemi jsou data z výročních zpráv českých bank od roku 1995. V dalším postupu jsme rozdělili banky na banky obchodní, pobočky zahraničních bank, specializované instituce, kam můžeme řadit stavební spořitelny, hypoteční banky a dále Českomoravskou záruční a rozvojovou banku, Českou exportní banku a bývalou Konsolidační banku. Dalším předmětem našeho zájmu budou pouze obchodní banky, resp. univerzální komerční banky, jejichž podstatným zaměřením je nabídka veškerých typů komerčních, ale i investičních produktů. Nebudeme tedy brát v úvahu specializované banky, jejichž účel existence, získávání finančních zdrojů a předmět činnosti je poněkud odlišný.

Dalším krokem bylo rozdělení bank na ty, které již v důsledku finančních problémů ukončily svoji činnost v průběhu let 1995 – 2004 a na ty, které dosud fungují. Tzn. v jednotlivých letech analýzy jsme uvažovali následující celkový počet bank a počet bank fungujících a zkrachovalých.

Tab.1: Počet bank uvažovaných v analýze

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
fungující	16	17	19	19	18	17	15	15
zkrachovalé	20	8	7	5	4	2	0	0
celkem	36	25	26	24	22	19	15	15

Pramen: vlastní výpočty na základě údajů z Bankovních dohledů ČNB

V dalším kroku jsme přepočítali pro každou banku zvlášť data obsažená v rozvaze na procentní hodnoty vyjadřující podíl každé položky rozvahy na aktivech, resp. pasívech.

Z těchto hodnot vypovídajících o struktuře bilance pro každou banku jsme vypočítali prostý aritmetický průměr zvlášť pro fungující banky a zvlášť pro zkrachovalé banky za každý rok uvažovaný v analýze. Data za zkrachovalé banky máme pouze do roku 2000. Plzeňské bance a Union bance byla sice odňata licence až v roce 2003, ale data z rozvahy již nejsou za období 2001 a 2002 veřejně k dispozici. S takto vypočtenými daty pracujeme v tomto příspěvku.

3 Prezentace výsledků

Nejdříve si ukážeme nejvýraznější rozdíly v bilanci mezi zkrachovalými a fungujícími bankami během analyzovaných let. Jedná se především o obchody s bankami a s nefinančními klienty. Platí, že v následujících grafech uvažujeme průměrné hodnoty pro fungující banky a průměrné hodnoty pro zkrachovalé banky v daném roce.

3.1 Vztah k ostatním bankám

Nejvýraznější rozdíly ve struktuře bilance mezi fungujícími a zkrachovalými bankami jsou vykazovány v položkách, které vyjadřují vztah k ostatním bankám v bankovním sektoru. Jedná se o pohledávky a úvěry za bankami na straně aktiv a závazky k bankám na straně pasív.

V případě podílu pohledávek za bankami na aktivech se pohybuje rozdíl v jednotlivých letech mezi průměrnou fungující a průměrnou zkrachovalou bankou v intervalu 10 – 30 %, přičemž nižší rozdíl je vykazován v posledních letech analýzy. V případě podílu závazků k bankám na pasívech se rozdíl pohybuje v ještě širším intervalu 20 – 35 %, přičemž zde naopak platí, že v průběhu let, a v souladu s tím, jak určité banky šly ke krachu, se tento rozdíl zvětšuje.

Platí tedy, že fungující banky ve výrazně vyšší míře využívaly jako zdroj financování vklady od ostatních bank, resp. ostatní banky si ukládaly své volné finanční prostředky u těchto fungujících bank. To může být důsledkem vyšší důvěryhodnosti těchto bank na mezibankovním trhu. A zároveň platí, že fungující banky ukládaly větší část svých volných finančních zdrojů při malé míře rizika u ostatních bank než zkrachovalé banky. Chovaly se tedy obezřetněji.

Ukažme si detailněji vývoj poměru u závazků k bankám. Hodnoty tohoto ukazatele pro fungující banky jsou ovlivněny z velké míry hodnotami u zahraničních bank. Přibližně polovina z nich měla až do roku 1998 své zdroje tvořeny z více jak 50 % závazky k bankám a ostatní banky z této skupiny zpravidla v hodnotě tohoto ukazatele neklesly pod hranici 30 %. Od roku 1999 nastal obrat v chování bank, které se postupně zbavovaly svých vkladů u ostatních bank a snažily se své volné peněžní prostředky investovat do výnosnějších instrumentů. Výsledkem je skutečnost, že z této podskupiny fungujících bank má většina poměr mezi závazky k bankám a pasívy ke konci roku 2002 pod 20 %.

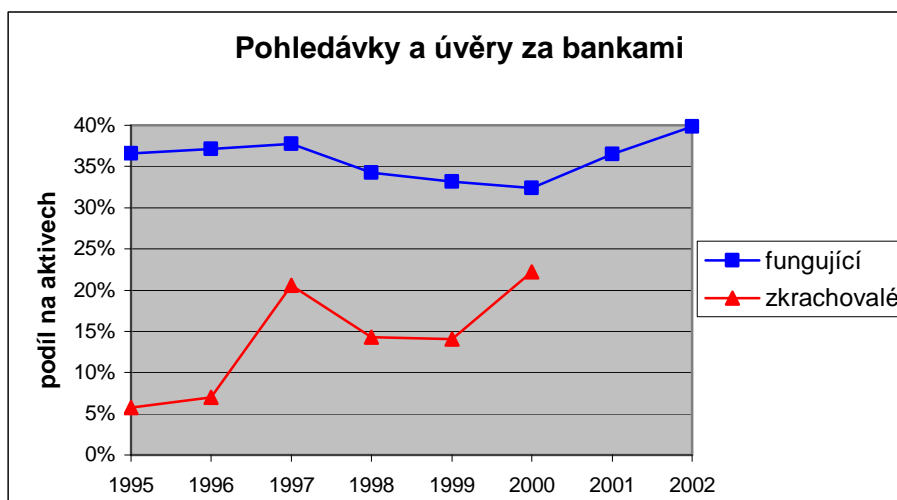
U velkých bank tento poměr do roku 1999 v jednotlivých případech kolísá - u KB, vyjma jednoho roku, zpravidla mírně nad 20 %, u ČSOB kolem 30 % a u ČS, kde se projevovala spořitelní tradice této instituce, mezi 8,5 a 12,5 %. Od roku 2000 se i u těchto bank začíná objevovat stejný trend jako u předchozí podskupiny zahraničních bank, tzn. snižování podílu závazků k bankám vzhledem k pasívům. Jedním z hlavních důvodů byl pokles úrokových sazeb. Ke konci roku 2002 drží tyto banky každá vklady od ostatních bank ve výši 5 – 8 % z pasív.

Ve skupině zkrachovalých bank je jasný trend poklesu poměru závazků k bankám vzhledem k pasívům s tím, jak se banka postupně blíží ke krachu. Tento trend potvrzuje největší banka z této skupiny – IPB, jejíž hodnota ukazatele klesala z 29,3 % v roce 1995 až

na 8,2 % v roce 1999, dále Union banka (z 22,4 na 5,7 % v roce 2000). Zvláštní je i případ Plzeňské banky, která v posledních čtyřech letech neměla žádné závazky k bankám, tzn. její ukazatel byl 0 %. Většina bank v této skupině se pohybovala přibližně okolo průměrné hodnoty v grafu. Výjimky, kdy banky měly výraznější tento podíl, byly následující: Česká banka a Realitbanka v roce 1995 (54,7 %, resp. 42 %), Zemská banka v roce 1996 (69,9 %) a Pragobanka v letech 1996 a 1997 (25 %, resp. 23,7 %).

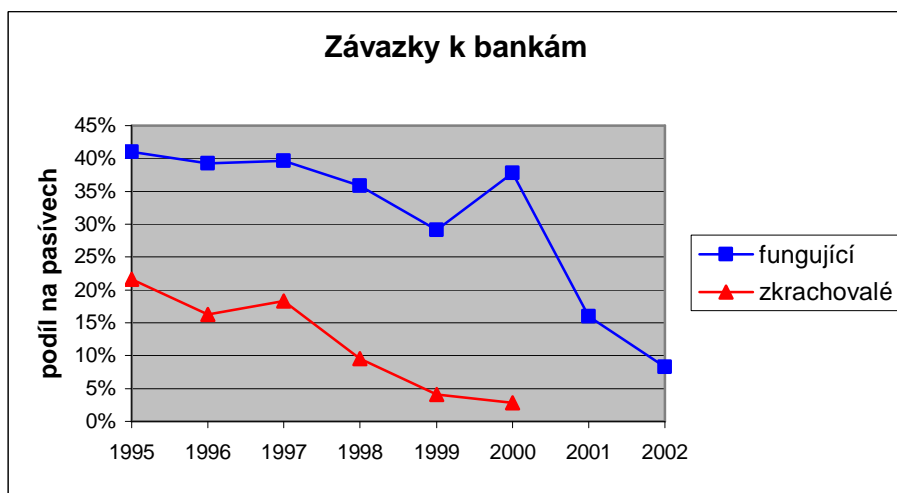
Z výše uvedeného platí, že krachující banky se méně angažují na mezibankovním trhu. Příčinou může být to, že uvnitř bankovního sektoru se zpravidla dříve poznají problémy banky, než se to dozví veřejnost, a pro ostatní banky se tyto banky směřující ke krachu stávají s ohledem na svoji finanční situaci méně důvěryhodnými než banky ostatní.

Průměrné hodnoty pro obě položky pro dané skupiny bank zobrazují následující grafy.

Pramen: vlastní výpočty

Graf 1: Pohledávky a úvěry za bankami

Pramen: vlastní výpočty

Graf 2: Závazky k bankám

3.2 Vztah ke klientům

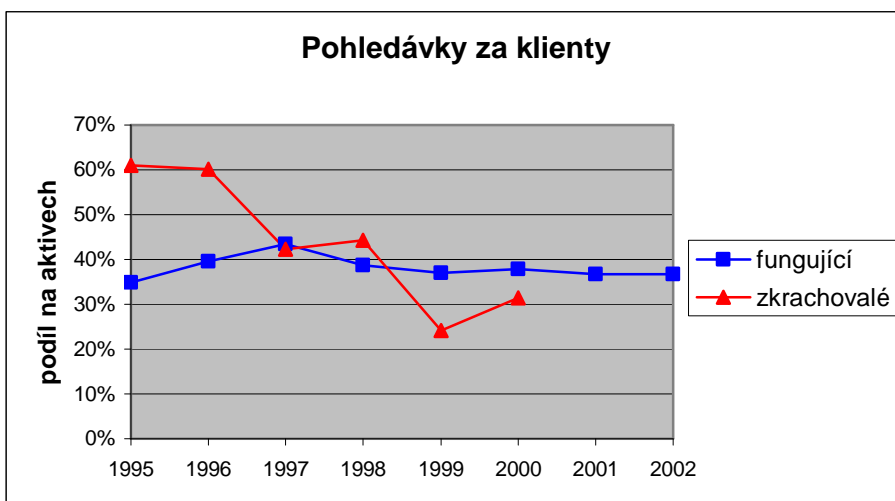
V tomto pohledu je vykazován výraznější rozdíl především u závazků ke klientům – tj. vkladů klientů u bank. Výrazné rozdíly mezi průměrnou fungující a průměrnou zkrachovalou bankou v intervalu 17 – 35 % jsou vykazovány do roku 1998. Můžeme to vysvětlit tím, že prakticky do tohoto roku zkrachovala většina malých bank, která své klienty lákala na vysoké úrokové sazby u vkladů. V roce 1999 máme v analýze už pouze čtyři zkrachovalé banky, kde navíc Banka Haná již výrazně omezovala svoji bankovní činnost a tento její ukazatel činil pouze 0,01 %. Ukazatel Plzeňské banky se také pohyboval níže než u fungujících bank, naopak zbývající dvě zkrachovalé banky potvrzovaly svoji vysokou závislost na depozitech od klientů (podíl na pasívech u IPB činil 68,8 % a u Union banky 74,3 %).

U fungujících bank se v prvních čtyřech letech projevoval trend mírného poklesu poměru vkladů klientů k pasívům až k cca 35 %, poté nastal obrat trendu a hodnota tohoto ukazatele roste výrazněji až k 60 % v roce 2002. Přičemž platí, že řada bank dosahuje až 70% hodnoty a průměr strhávají dolů banky, které se ve větší míře než ostatní banky věnují investičnímu bankovníctví. V této skupině vykazují nejvyšší podíl velké české banky, které tradičně sbíraly vklady od drobných střadatelů. Naopak nižších hodnot nabývají zahraniční banky, které neslibovaly vysoké úrokové sazby u vkladů podobně jako zkrachovalé banky.

U pohledávek za klienty není situace tak jednoznačná. V prvních dvou letech analýzy (1995 – 1996) tvořily úvěry klientům u zkrachovalých bank výraznější podíl na aktivech než u fungujících bank. Bylo to dáno opět širší existencí malých bank, které si musely vydělat na slibované vyšší úrokové sazby u vkladů vyšším a více rizikovým poskytováním úvěrům, což se nakonec stalo pro tyto banky osudným. V letech 1997 – 1998 jsou hodnoty obou skupin bank v podstatě obdobné a v dalších dvou letech jsou naopak nižší než u fungujících. Tato hodnota je ale opět výrazně ovlivněna, při existenci pouze čtyř, resp. dvou bank v těchto letech, velmi nízkým poskytováním, nebo spíše neposkytováním, úvěrů ze strany Banky Haná (0% podíl na pasívech) a Plzeňské banky (2%, resp. 1,6% podíl na pasívech). Zbývající zkrachovalé banky měly tento ukazatel vyšší (IPB cca 46 %, a Union banka v obou letech okolo 60 %).

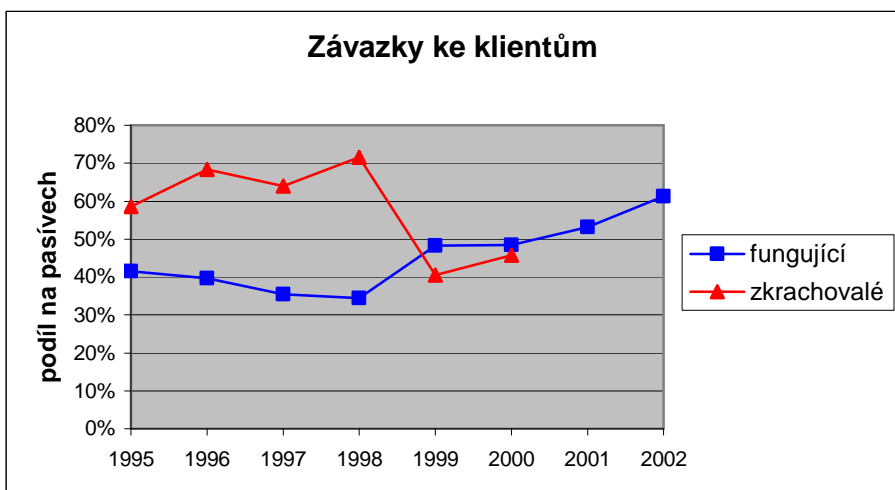
Z výše uvedeného vyplývá, že zkrachovalé banky se více angažovaly v obchodech s nefinančními klienty. Jednak pro ně představovaly vyšší relativní zdroj finančních prostředků než pro fungující banky, které své zdroje hledaly v počátečních letech analýzy více na mezibankovním trhu. Naopak v posledních letech se stále více angažují v retailovém bankovníctví, z kterého plynou sice malé jednotkové výnosy ale zato násobené vysokým počtem klientů. Z hlediska pohledávek za klienty (poskytovaných úvěrů) platí, až na vysvětlené výjimky, opět větší relativní výše poskytnutých úvěrů vzhledem k aktivům u zkrachovalých bank než u bank fungujících. Příčinou byla především potřeba získat dostatečné finanční prostředky k výplatě slibovaných úrokových sazeb u vkladů.

Pro přehled jsou uvedeny popisované hodnoty v následujících grafech.

Pramen: vlastní výpočty

Graf 3: Pohledávky za klienty

Pramen: vlastní výpočty

Graf 4: Závazky ke klientům

3.3 Další rozdíly

Nyní si již jen ve stručnosti ukážeme další rozdíly mezi fungujícími a zkrachovalými bankami. Jako první je to velikost poměru základního kapitálu, jako jedné z podstatných složek vlastního kapitálu, k pasívům.

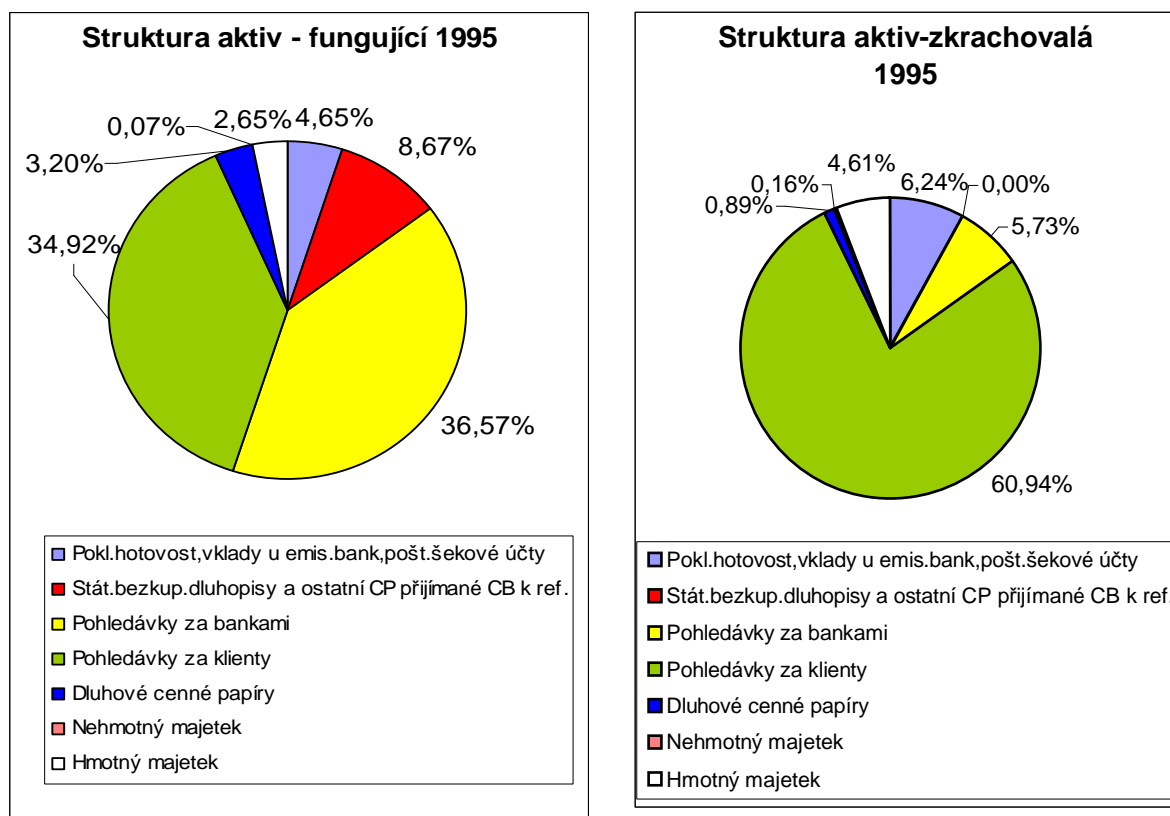
U fungujících bank je průběh jednoduchý. Průměrná hodnota tohoto poměru se pohybuje stále mírně okolo hranice 4 %, kdežto u zkrachovalých bank spíše nad hranicí 10 % a v posledních dvou letech dokonce okolo 45 %. Tyto hodnoty jsou opět ovlivněny malým počtem zkrachovalých bank a tak extrémně vysokými hodnotami u Plzeňské banky (82 %) a banky Haná (106 %), které tak signalizují svoji velmi nízkou produktivitu.

K rozdílům v tomto ukazateli tedy můžeme říci, že zkrachovalé banky vykazují v průměru tento podíl vyšší, což sice na první pohled představuje vyšší bezpečnost, ale na druhou stranu vlastní kapitál je dražší než kapitál cizí. Samozřejmě musíme podotknout, že

všechny banky musely splňovat bezpečnostní pojistku České národní banky, a to kapitálovou přiměřenost (tzn. minimální podíl vlastního a dalšího specificky určeného kapitálu k rizikově váženým aktivům).

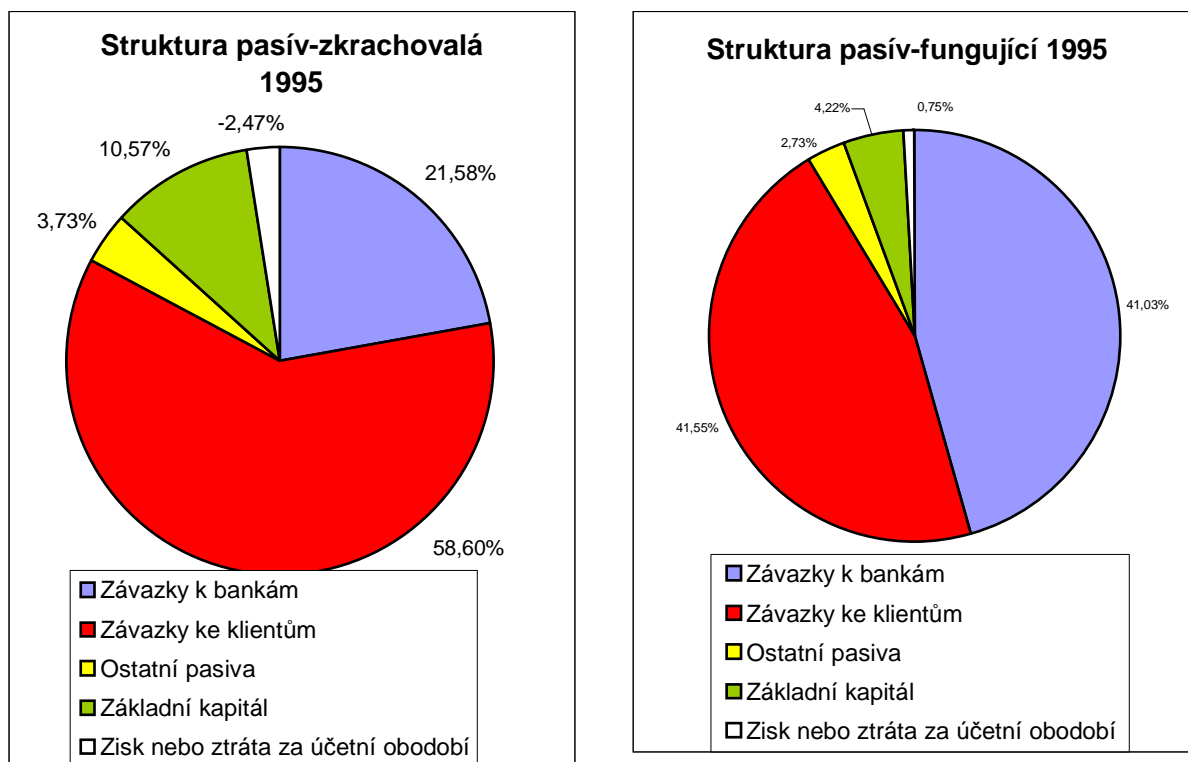
Výsledným projevem výše popisovaných rozdílů je poměr zisku k pasívům, který je u zkrachovalých bank v letech 1995 – 1998 výrazně nižší než u bank fungujících a v prvních třech letech dokonce nabývá záporných hodnot. V posledních dvou analyzovaných letech se hodnoty pro fungující a zkrachovalé banky v podstatě vyrovnávají díky určité mírné konsolidaci zkrachovalých bank a také díky tomu, že velký počet problematických bank již zkrachoval.

Pro názornost jsou ještě uvedeny grafy vyjadřující strukturu aktiv a pasív průměrné zkrachovalé a průměrné fungující banky v roce 1995. Tento rok byl jako ilustrační zvolen z toho důvodu, že v tomto roce máme k dispozici nejvíce dat za zkrachovalé banky. Následující grafy opět jasně potvrzují závěry učiněné v předcházejícím textu. Navíc je zde patrná vyšší rizikovitost u zkrachovalých bank, které nekupovaly krátkodobé a dlouhodobé státní cenné papíry. Na straně pasív jenom pro upřesnění podotkneme, že u průměrné zkrachovalé banky u podílu hospodářského výsledku na pasívech se jedná o zápornou hodnotu, tj. minus 2,47 %.

Pramen: vlastní výpočty

Graf 5: Struktura aktiv fungující a zkrachovalé banky

Pramen: vlastní výpočty

Graf 6: Struktura pasív fungující a zkrachovalé banky

4 Závěr

Prokázali jsme, že v uvedených letech existují v hlavních položkách významné rozdíly ve struktuře aktiv a pasív mezi zkrachovalými a fungujícími bankami. Tyto rozdíly jsou vykazovány na základě průměrných hodnot, nelze proto jednoznačně u jednotlivých ukazatelů zvláště pro jednotlivou banku usuzovat, zda tato banka v blízké době zkrachuje či nikoliv. Hodnoty každé banky jsou dány podle jejich strategických cílů, tj. např. podle retailového nebo investičního zaměření banky. Nicméně lze na základě dlouhodobého srovnání struktury bilance a všech jejích hlavních položek, jednak v čase a jednak se srovnatelnou bankou nebo skupinou bank, usuzovat na budoucí vývoj dané konkrétní banky.

Literatura

1. Výroční zprávy bank působících v ČR od roku 1995
2. Bankovní dohled ČNB od roku 1995

Kontaktní adresa:

Ing. Jan Černožský, Ph.D.
 Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní
 Ústav ekonomie
 Studentská 84
 532 10 Pardubice
jan.cernohorsky@upce.cz
 46 603 6477